

Токсонбаев Р.Н., Мустафа Карадаг

**ОКУУ МАТЕРИАЛЫНЫН МАЗМУНУНА КАРАТА
БОЛОЧОК ЧЕТ ТИЛИ МУГАЛИМИНИН ОКУТУУ МЕТОДДОРДУ
АЙКАЛЫШТЫРУУ ЫКМАЛАРЫ**

Токсонбаев Р.Н., Мустафа Карадаг

**СПОСОБЫ СОПОСТАВЛЕНИЯ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ
БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА К СОДЕРЖАНИЮ
УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА**

R.N. Toksonbaev, Mustafa Karadag

**MEANS FOR COMPARING THE METHODS OF
THE FUTURE TEACHERS OF A FOREIGN LANGUAGE ON THE
USE CONTENT MATERIALS**

УДК: 378.147.227

Макалада болочок мугалимдин жогорку окуу жайындагы даярдыгы жөнүндө айтылат. Болочок мугалимдин окуучу менен өз ара иштеше алуу жөндөмүнө ээ болууга көнүгөрү белгиленет. Аны менен катар ал окуу процессиндеги иш-аракеттерди айырмалап билери жана ага жараша окутуунун методдорун тандап, иш-аракеттер менен методдорду айкалыштыруунун түрлөрүн өздөштүрөөрү белгиленет. Автор айкалыштыруунун төрт түрүн белгилеп, аларды чет тили сабагынын мисалдары менен бекемдеген.

Негизги сөздөр: болочок мугалим, окутуу методдору, окуу материалдары, иш-аракет, айкалыштыруу, ыкмалар.

В статье говорится о готовности будущих учителей к преподаванию в школе. Также отмечается, что у них формируются навыки по ведению предмета и работе с учащимися. Кроме того, в учебном процессе учитель может применять методы обучения и сопоставлять их с содержанием предмета. Автор остановился на четырех видах сопоставлений и приводит примеры на преподавании иностранного языка.

Ключевые слова: будущий учитель, методы обучения, учебные материалы, деятельность, сопоставление, способы.

The article refers to the readiness of the future teachers to teach in the school. It is also noted that they have formed the subject of management skills, and work with students. In addition, in the educational process the teacher can use teaching methods and compare them with the contents of the subject. The author focused on four kinds of comparisons and gives examples on teaching a foreign language.

Key words: future teacher, teaching methods, educational materials, activities, mapping, ways.

Мектепте окутуу процессинде окуучулар белгилүү билимдерге, билгичтиктерге, көндүмдүктөргө ээ болушат. Мугалим сабакты өтүү менен окуучуларга билимдерди, билгичтиктерди, көндүмдөрдү берип, окуучуларда калыптана элек билим, билгичтик, көндүмдөрдү калыптандырат. Окуучуларда окуганга чейин алар жок болчу, окуткандан кийин алар пайда

болду. Чындыгында бул процесс бир кыйла татаал. Мисалы, билимди алып карасак: билим – бул окуучунун мээсинде болуп өтүүчү психикалык процесстин натыйжасы. Демек, билим окуучунун өзүнүн активдүү ишмердүүлүгүнүн натыйжасында гана пайда болот. Ошондуктан окутуу окуучу менен окутуучунун ортосундагы өз ара аракеттенишүү процесси болуп эсептелет жана мындай аракеттешүүнүн натыйжасында окуучуда белгилүү билимдер, билгичтиктер жана көндүмдөр калыптанат. Мугалим бар болгону окуучунун ишмердүүлүгүн (аракеттеринин системасын) уюштурат, багыттайт жана контролдойт, зарыл болгон каражаттарды жана информацияларды (маалыматтарды) камдап берет.

Ошол себептүү болочок мугалим жогорку окуу жайында эле окуучу менен өз ара иштеше алуу жөндөмгө ээ болууга көнүгөт. Болочок мугалим окуучу менен болгон иш-аракетти айырмалап билет.

Ар кандай иш-аракетте өз ара байланышкан эки процесс болот: калыбына келтирүүчү (кайталоочу) жана чыгармачылыктуу.

Калыбына келтирүүчү иш-аракетте адам буга чейин мурда иштелип чыккан ыкмаларды, фактыларды, түшүнүктөрдү кайра эстеп калыбына келтирет же кайталайт. *Чыгармачылыктуу* ишмердүүлүк болсо мындан айырмалуу, мында ал кандайдыр бир жаңы нерсени түзүүгө багытталат [1].

Мындай иш-аракеттер болочок мугалимдин окуу материалдарды алардын мазмунуна карата окутуунун методикасын үйрөнүшөт. Андай методиканын мааниси төмөнкүлөр менен мүнөздөлөт:

1. Эгерде окуу материалы мурунку өтүлгөн материалга тыгыз байланышта жана андагы жаңы түшүнүктөр татаал эмес болсо, анда аны негизинен изилдөө методу менен, жарым-жартылай изилдөө методу (изденүү аңгемеси) менен окууга болот. Бул учурда мугалим проблемалык ситуацияны түзүп окуучуларга сунуш кылат, окуучулар болсо мугалимдин жетекчилиги астында бүткүл материалды өз алдыларынча окуп үйрөнүшөт.

2. Эгерде окуу материалы окуучулар үчүн таптакыр тааныш эмес жаңы болсо, алардын практикалык жана таанып билүүчүлүк тажрыйбасына байланышпаса, жаңы түшүнүктөр татаал болсо, анда аны түшүндүрүп-иллюстрациялоо же репродуктивдүү методдор менен окууга болот, башкача айтканда материалды толугу менен мугалим баяндап түшүндүрөт, окуучулар болсо аны даяр түрдө кабыл алышат, класста жана үйдөн бышыктап бекемдешет.

3. Эгерде окуу материалында окуучуларга белгилүү да жана белгилүү эмес жаңы маалыматтар да болуп жаңы түшүнүктөр татаал болсо, анда материалдын негизги бөлүгү түшүндүрүү-иллюстрациялоо методу менен окулат, материалдын калган бөлүгү жарым-жартылай изденүү жана изилдөө методдору менен окулуп өтүлөт, башкача айтканда мугалим тема боюнча негизги материалды гана баяндап түшүндүрөт, окуучулар болсо андан кийин бүткүл материалды өз алдынча иштеп чыгышат.

4. Эгерде окуу материалында бири бирине байланышсыз ар түрлүү түшүнүктөр көп болсо, анда ар түрдүү методдор дифференцияланып пайдаланылат. Бул учурда мугалим жаңы материалды түшүндүрүп баяндоодо башка методдордон (мисалы, изденүү аңгемесинен, же изилдөө методунан ж.б.) кошо пайдаланат. Оозеки түшүндүрүүнүн методдорун окуучулардын өз алдынча иштери менен кошо айкалыштыруунун мааниси эң чоң. Мындай айкалыштыруунун төрт түрү бар [1].

Айкалыштыруунун биринчи түрү. Окуу материалын бүт бойдон мугалим айтып түшүндүрөт, окуучулар аны аңдап кабыл алышат, класста жана үйдөн бышыкташат. Айкалыштыруунун бул түрү окуучуларга таптакыр тааныштыгы болбогон, алардын практикалык жана таанып билүүчүлүк тажрыйбасына эч байланышпаган, татаал түшүнүктөрдү камтыган материалды окуп үйрөнүүдө пайдаланылат.

Айкалыштыруунун экинчи түрү. Мугалим тема боюнча негизги гана материалды айтып түшүндүрөт, окуучулар бүткүл материалды өздөрү иштеп чыгышат. Айкалыштыруунун бул түрү окуу материалында окуучуларга белгилүү жана белгилүү болбогондор органикалык байланыштыкта камтылып жаңы түшүнүктөр анча татаал болбогон учурда пайдаланылат.

Айкалыштыруунун үчүнчү түрү. Мугалим жаңы материалды дифференциялап айтып түшүндүрүүсүн окуучулардын өз алдынча иштөөсү менен кошо айкалыштырып өткөрөт. Бул учурда материалдын бир бөлүгү боюнча оозеки айтып түшүндүрүүнү окуучулардын өз алдынча иштөөлөрү менен кошо айкалыштыруу методу колдонулат, экинчи бөлүгү боюнча: же бүткүл калган материалды мугалим айтып түшүндүрөт, же аны окуучулардын өз алдынча окуп үйрөнүүсү уюштурулат. Айкалыштыруунун

мындай түрүн ар кандай түшүнүктөрдү камтыган темаларды окуп үйрөнүп пайдаланган жакшы.

Айкалыштыруунун төртүнчү түрү. Мугалим окуучуларды материалдын мазмуну жана сабакта иштөөнүн методикасы менен тааныштырат, окуучулар мугалимдин жетекчилиги астында пландалган бүткүл окуу материалын өздөрү окуп үйрөнүшөт. Мугалим менен окуучулардын эмгектенүүлөрүн мындайча айкалыштыруу жаңы окуу материалы мурда окулуп өтүлгөн материалдар менен тыгыз байланышта болгон учурда, же ал окуучулардын билген билимдерине негизделип таянылган учурда, материалдагы жаңы түшүнүктөр татаал эмес болсо жана окуучулардын өз алдынча иштөөгө даярдыктары жетиштүү болгондо пайдаланылат.

V-VI-VII класстардын окуучуларынын чет тили боюнча материалдарды өздөштүрүүсүн карайбыз. Мисалы, 5-класста «Ден соолук жана гигиена», 6-класста «Белгилүү жазуучу жана анын чыгармалары», 7-класста «Маданият жана салт. Улуттук майрамдар» темаларынын окуучулар тарабынан өздөштүрүлүшүн карайбыз [5].

Бул темадагы окуу материалынын негизги 18 элементинин ичинен он төртөө мугалим окуучулардын репродуктивдүү ишмердүүлүгүндө, калган он төртүн алардын чыгармачылык ишмердүүлүгүндө окуп үйрөнүүнү пландаштырды. Мисалы: «Ден соолук жана гигиена» темасы көбүнчө окуучулардын репродуктивдүү ишмердүүлүктөрүндө калыптандырылат.

Ошондуктан мында окутуунун башка учурларына караганда репродуктивдүү метод көп колдонулат. Ал эми ушул теманын ичинен башка түшүнүктөрдү, мисалы: «пайдалуу тамак аштар», «спорт», «жаратылыш», «ден соолук маданияты», «гигиеналык эрежелер» ж.б. болсо окутуунун жарым-жартылай изденүү методдорун колдонуу менен окуучулардын продуктивдүү таанып-билүү иш-аракетин ишке ашыруу пландаштырылат. Окутуунун методдорун мындайча тандап алуу окуучулардын билимдерин жана билгичтиктерин, ошондой эле берилген түшүнүктөр негизги түшүнүктөр экендигин эске алуу менен ишке ашырылат.

Ал эми 6-класстагы «Белгилүү жазуучу жана анын чыгармалары» темаларын алып карасак, мисалы: «жазуучунун өмүр баяны», «жазуучунун басып өткөн жолу» темалары окуучулардын жарым-жартылай репродуктивдүү ишмердүүлүгүн калыптандырат, ал эми ошол автордун конкреттүү адабий чыгармасы окуучулардын креативдүү чыгармачылыгын өнүктүрүүгө жардам берет.

7-класстагы «Маданият жана салт. Улуттук майрамдар» темаларынын окуучулар тарабынан өздөштүрүлүшү көбүнчө продуктивдүү жана креативдүү чыгармачылыгын өнүктүрүүгө жардам берет.

Жыйынтыгында, мугалимдердин окуу материалдарды алардын мазмунуна карата окутуунун методдорун окуучулардын өз алдынча иштери менен айкалыштыра алуу ишмердүүлүктөрү болочок чет тили мугалим үчүн да, мугалим үчүн да негизги мааниге ээ болуп эсептелээри белгиленет.

Адабияттар:

1. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери [Текст] / И.Б. Бекбоев Тол. II бас. - Бишкек, 2004. – 334-б.
2. Бекбоев, И.Б. Ориентация - на личность: Пути совершенствования обучения и воспитания школьников [Текст] / И.Б. Бекбоев - Бишкек, 2000. - С. 205.
3. Дружинина В.Н. Диагностика способностей и личностных черт учащихся в учебной деятельности [Текст] / В.Н. Дружинина, Е.А.Миронов, А.В.Карпов и др. / Под. ред. В.Д. Щадрикова. - Саратов: Изд-во Саратов. Ун-та 1989. - С. 218.
4. Концепция развития образования в Кыргызской Республике до 2010 года [Текст] / Сб. нормативно-правовых актов в области образования Кыргызской Республики. Сост.: Б.Х.Кубаев и др.: Вып.1. - Б., 2004. - С. 57-96.
5. Предметный стандарт по иностранному языку 3-11 кл. - Б., 2014.

Рецензент: к.пед.н. Тагаева Г.С.
